

„Csak felfelé, kifelé, egymás iránt és a nemzetiségi kultúregyesületek iránt bizalommal, a néphatóságokkal, Szövetséggel és a többi egyesületekkel való együttműködésben fejlődhetnek és tölthetik be igazán hivatásukat kultúregyesületeink“ — mondja idézett cikkében a Szövetség elnöke. És így fejezi be: „Természetesen hiba lenne azt gondolni, hogy a népiuralom pusztja jelenléte egyik napról a másikra már gyökeresen átalakította volna egyesületeinket a régi bizalmatlan, zárt, kisebbségi védelmi szervezetekből nyílt, mindenfelé kitárt, önként együttműködő szervezetekké. Még itt-ott felüti fejét a régi szellem, a régi bizalmatlanság. De a mindinkább kiterjedő, mindinkább győzedelmeskedő bizalom a népiuralom iránt megtermékenyíti kultúregyesületeink munkáját és mind szabadabban, mind szélesebben terjeszkedik és erősödik a dolgozó társadalom új kultúrája.“

KAPAS GYULA

1918

Petróleum kevés volt, cukor szintén. Minden csekélységért hosszú sorban kellett állni a községi jegyosztó előtt. De Bikásdombok lakói azelőtt sem fogyasztottak sok petróleumot, hanem méceszt égettek. Újságolvasással kevesen rontották a szemüket, a hírek pedig tábori levelezőlapokon érkeztek, vagy a vasárnapi prédikációkban a templomban és a rendőr hirdetőnéyeiben a hársfa alatt, de leginkább és legterjedelmesebben szóbeli közlés útján, vagy egyszerűen a levegőből.

Cukor helyett jó volt a méz is, mint valamikor, a régi időkben. Egyébként senki sem tartott anhyira igényt édességre és kalácsra, csak kenyér legyen, ha pedig hús is került, mindenki meg volt elégedve lélekben.

Pénz azonban sok volt. Nem sokat ért ugyan, a hatosok vasból voltak, a koronák és forintok pedig hitvány piszkos papírból, de ez a pénz mintha csak a szegény ember számára termétt volna, nem szégyellte magát a legócskább bugyellárisban sem. Minden, amit a házban és a gazdaságban meg lehetett fogni, minden elkelt. A jószág ára egyre szebb lett és az évek is elég termékenyek voltak, megkönyörült mégis a jó Isten és a szív minden bánat és gond ellenére vidámabb és valahogy kitartóbb lett.

Megérezték ezt az asszonyok is. Vesződtek és szenvedtek, mint addig soha: egyedül háltak, egyedül szántottak és vetettek, egyedül küszködtek a gyerekekkel és más bajokkal. Az egyikre az ipa rontott rá, míg a napa a nyelvével csipkedte, némelyiket rossz útra térített a csendőr vagy a finánc, a sok idétlen rokkant és öreg ember között az egyetlen valamire való férfiak.

De az asszonyok is megerősödtek. Nekibátorkodtak. Nemcsak hogy szántani kapálni és vetni kellett nekik, hanem a vásárra is eljárhattak és hajthatták a pár ökrüket. Itt belekerültek a világba, a kereskedelembe, és az ő tenyerük is égett a kemény alkudozástól és parolázástól.

De a pénzzel teli erszény is nem a férfiak zsebébe, hanem az asszonyok ölébe került.

Még áldomást is ittak, a vásárt bőven megöntözték borral. Élvezték a szabadságot. Némelyiknek úgy fölvirradt, hogy még soha.

Igy történt, hogy három részeg, bolondos, vihogó menyecske, amint a vásárról haza tartott, Bikás tető közepén torkaszakadtából nótára gyújtott:

Hej háború, néked,
Adj a jó Isten,
Sose legyen véged!...

Ekkora arcátflanságon nemcsak a főtisztelendő plébános úr háborodott föl, hanem a jegyző is, bár hájjal körülhótt szíve mélyén csendben és titokban hasonló vágy pislákol. (Mert az udvarában soha sem volt annyi pulyka, annyi malac, a házbah pedig annyi bor és pálinka! Mindez édes ellenszolgáltatás és ajándék a fölmentő javaslatok és más szolgálatok fejében.)

Mit lehetett tenni, mint a zabolátlan, bűnös asszonyokat bezárni a községi dutyiba, hogy lehüljenek?!...

Végtére is, ha annyi asszony nép közül ebbe, a háromba belebújt az ördög, nem olyan nagy baj.

De mégis sok ájtatos szem fordult az ég felé; ez a világ végét, vagy a háború végét jelenti?... Sok keresztény lélek jobbával is, baljával is keresztet vetett, a tisztelendő úrnak pedig gyönyörű témája volt három kesergő prédikációra. A tömjénfüstben zümmögtek a miatyánkok, mint a dongók, — „a háború gyors és szerencsés befejezéséért“.

A szerencsétől és a szerencsés befejezésről már hemigen lehetett beszélni. Ezt inkább csak a rend és szokás kedvéért tették. Egyébként mindenfelét sutítottak és a csendőrök bátorsága és szigora is jóval alábbhagyott.

Az urak türelmetlenül várták az újságokat, míg a nép ezekben a viharos időkben is keveset használta az újságokat (kivéve cigarettasodrásra), viszont minden koma, ha alkalma nyílt, jól hegyezte a fülét, hogy nem tudna-e elkapni valami érdekes és fontos újságot: mikor és hogyan fejeződik be a háború és mi lesz azután. Mert az urak bizonyára mindent jól tudnak, csak magukban tartják. De természetesen minden titkot föl lehet fedezni!...

Igy az őszi alkonyaton Blazsincsics Jakab elsétált Klasznics Jurához, Jankó nagyapjához.

Nagy újságot vitt, de nem sietett, mert neki schasem volt sietős dolga. Akár a tempomba ment, akár a vásárra, sőt amikor a front-ról tért haza, lépése mindig egyformán kimért, ünnepélyes és majdnem félséges volt. Mintha a bisztricei búcsúsok előtt vinné a zászlót.

Ugyanilyen volt a beszéde is. Minden szavát kerekén és zengően ejtette, s ezek a válogatott és bölcs szavak úgy szálltak ajkáról, minth az evangélium a szószékről. A szeme nyugodt, de éles volt, hozzászokott, hogy mindent hidegen, izgalom nélkül szemléljen és ítéljen meg. A bajusza őszes, a jobb büszkén kipödörve (mert Jakab, nem tudni miért, csak ezt símogatta), míg a bal szomorúan elhagyatott, elhanyagolt és torzonborz maradt.

Elsétált tehát ez a Blazsincsics Jakab szomszédjához és szegéről-

végre rokonához, Jurához. Nem sokkal azelőtt ért haza Nagyfészekből, ahol a bíróságon volt dolga, és itt, Juránál volt az első állomása, hogy kitalálja és megvitassa azokat az újságokat, amelyeket fölszedett.

— Jó estét, apám! — mondta Jakab vastag basszus hangján.

— Adjon Isten, adjon Isten! — felelte az öreg Jura egy kicsit érdesen.

Nem volt jókedve, de nem is volt minek örülnie. Stefa fia Szerbiában volt valamelyik munkásosztagnál, legidősebb unokája valahol Galiciában köszált, a középső pedig Tirolban ijesztgette a taljánokat. Ezenkívül az öreg ballábát hevesen szaggatta a reuma, a keresztcsontját pedig fáradtság, valamiféle nehézség lepte meg, mint hűvös köd a rétet.

Ezt a tudálékos Jakabot nem is szerette, bár az semmivel sem bántotta meg. De haragudott az öreg, hogy Jakab a fölmentő javaslatra kihúzta magát a katonaság alól, az ő szegény gyerekei pedig három világtáj felé verekednek. De utóvégre is, mit ér a mérgeződés: — mindenki a maga dolgát nézi, de ha valakinek nincs szerencséje, az már más.

Hellyel kínálta Jakabot egy gerendán a ház előtt, ő maga pedig leült a magas faküszöbre, amelyet az évek és a bocskorok kikoptattak. A házból előkerült Róza néni guzsallyal a kezében. Kitekintett egy kicsit a menyé is, de rögtön el is tűnt, míg Jankó csendesen odasomfordált és félig elbújt, mert félt, hogy az öreg elküldi valahová, csak hogy ne legyen itt.

— Megint szaggatja a ballábamat! — nyögött fel Jura.

— Talán időváltozás lesz, — tette hozzá Róza elgondolkozva.

Jakab csak a foga között sercintett és aztán figyelmen kívül hagyva Jura reumáját, fontoskodva és titokzatosan kérdezte:

— Hallották, hogy mit beszélnek és az újságok mit írnak?

— Hogy hallottuk volna!? — sóhajtotta Jura saját semmiségében való mély meggyőződéssel. — Hanem te a bíróságon voltál, te tudhatod!

Nagy dolgokat beszélnek! — folytatta Jakab. — Az újságokban az áll, hogy a bolgár cár átadta a kardját!

Jura bozontos szemöldöke alól tágranyílt szemmel nézett Jakabra. Elcsodálkozott Róza néni is, bár nem volt világos előtte, hogy melyik oldalra tartozik ez a szerencsétlen cár és ártatlanul megkérdezte:

— Jósántából adta át, vagy muszájból?

— Jósántából senki sem adja át a kardot néhém! — oktatta ki ünnepélyesen Blazsincsics Jakab. — Ilyenkor arról van szó, vagy — kardot, vagy — fejet...

Most már Jura is összeszedte magát. Ingatta ősz fejét és sötét szemét Jakabra irányította.

— Azt mondd a bolgár cár!... Hiszen az mintha a mi császáruink szövetségese volna...

— Magától értetődik! — erősítette — Jakab.

— Akkor, bizony Isten, a mieinknek is rosszul áll a szénája! — következtetett hidegvérrel Jura. — Akkor az ő trónusa is inog!...

Róza nénit ez a kijelentés úgy látszik szíven találta.

— Ej szegény Ferenc császáruink, mit kellett megélnie öreg napjaira!!... Szegény öreg, még császárság nélkül maradhat!

— Bolond vagy te asszony! — jött méregbe most Jura. — Mit

beszélj olyat, amit nem értesz! Hiszen Ferenc József még tavaly tavasszal meghalt!

— Igen, igen, igen, most már emlékszem! Látod, hogy meggyöngült az eszem! Mindent elfelejték! — emlékezett most hirtelen Róza néni, és aztán mentegetőzősképpen sóhajtvá tette hozzá: — nem igen törődöm a császárral, csak az én gyerekeim jöjjenek meg élve és egészségesen! Csak azt érjem meg!

Valamennyien gondolatokba merülten hallgattak el. Jakab lassan sodorta a cigarettáját, az öreg Jura meg eregette a füstöt és vékonyakat köpött a sárga porba.

— Hát akkor a szerb, akármilyen kicsi is, mégis csak győzne!... Ki gondolta volna négy év előtt?!

— Bizony úgy van! — csatlakozott Jurához Jakab is — Csak úgy gondolom, hogy nem tudna az angol és a francia nélkül!

— Meg Amerika is segített neki! — tette hozzá az öreg Jura.

Mit akar, még a talján is vele van! Sokat nem ér, de mégis számít — folytatta a magyarázgatást Jakab. — Az a mondas, hogy azok oldalán van majdnem az egész világ, és ezen csak a német meg a török császár. Minden tisztelet a németeknek, de amint mondják, a török császárságban se rend, se fegyelem nincs. Kevés a haszon az ilyen barátból!

— Való igaz!

Újra elhallgattak egy kis időre és Jura egy kicsit füstölt, egy kicsit köpködött és sokat gondolkodott.

— Hallod Jakab, te írástudó ember vagy, néha ujságot is olvasol, és most Nagyfészekben voltál, hát te megtudnád nekem mondani, hová vezet ez?... Mi lesz belőlünk? Mire jutunk mi, már mint mi horvátok? Vajjon rátestálnak bennünket a svábra, a taljánra vagy a szerbre?

— Bátyám, ezt én nem tudnám pontosan megmondani — jelentette ki Blazsincsics Jakab elgondolkodva. — A taljáné és a svábé úgy gondolom nem leszünk, de a szerb felől nem vagyok bizonyos. Csak nagyban beszélnek, hogy szabadság lesz. Hogy az úri földeket fölosztják, és hogy eljön a falusi ember, a paraszt igazsága.

— Brajkovics Ferenc, aki Oroszországból szökött meg, azt beszéli, hogy ott már idáig el is jutottak. Hogy az oroszok az urikat elverték, hogy a cárt megölték, és az urak vagyonát felosztották...

— Nehéz dolgok ezek! — vohta le a következtetést bölcsen és óvatosan Jakab. — Csak egy bizonyos, a vége felé járunk! Talán aztán a szabadság is eljön... Én így gondolom és ezt magának hiáltan meg is mondom.

Félig elbújva, a sarokból hallgatózott és éppen eleget hallott a kis Jankó. Ő is kérdezett volna egyet-mást, de félt, hogy ráförmed a nagyapja, így inkább eltitkolta és jól hegyezte mindkét fülét.

Bár aznap agyondolgozta magát és éppen eleget vesződött, bár az idegei (egyébként olyan egészségesek, mint a fiatal tölgyfa gyökerei) fáradtak voltak, ezen az éjszakán Jankó mégis sokáig nem tudott elaludni. Talán azért is, mert akkor este, úgylászik először hallotta a nagy és gyönyörű szót: „szabadság“.